

Planning for the Improvement of Quality of Life Indicators in the City of Khaf

Mohammad Ayyami¹ , Vahid Kiyani² , Haniye Fatahpour³

1. Department of Human Geography, Geographical science faculty, Kharazmi University, Tehran, Iran

Email: narband1379@gmail.com

2. (Corresponding Author) Department of Political Geography, Faculty of Literature and Humanities, Birjand University, Birjand, Iran

Email: vkiani@birjand.ac.ir

3. Department of Human Geography, Geographical science faculty, Kharazmi University, Tehran, Iran

Email: fatahpourhaniye@gmail.com

ARTICLE INFO

Article type:

Research Paper

Article History:

Received:

28 December 2025

Received in revised form:

6 March 2026

Accepted:

30 March 2026

Available online:

12 May 2026

Keywords:

Quality of Life,
Khaf, Indicator,
SWOT Model,
QSPM.

ABSTRACT

Quality of life, due to its direct impact on the welfare and satisfaction of citizens, has become one of the most important issues in urban planning. The present study was conducted with the aim of investigating and improving the quality of life indicators in the border city of Khaf. In this regard, the study employed a descriptive-analytical research method, utilizing a questionnaire instrument and available documents to collect the required data. The statistical population of this research consisted of local experts and specialists, whose opinions were used to identify and evaluate quality of life indicators. In the next stage, using the SWOT model, the strengths, weaknesses, opportunities, and threats related to quality of life in Khaf were identified and analyzed. Subsequently, the QSPM model was employed to weight the indicators and prioritize strategies. The findings of the research indicate that the quality of some indicators is in a favorable condition; for instance, air quality is considered one of the strengths of the city. In contrast, some other indicators, such as the shortage of per capita sports and recreational space, are in an unfavorable condition, which can negatively affect the health and social vitality of citizens. Finally, based on the conducted analysis and taking into account the existing opportunities and threats, strategies were proposed to improve the quality of life in Khaf. These strategies focus on leveraging existing capacities, reducing threats, and strengthening weak indicators. The results of this research can serve as a foundation for planning and policymaking aimed at improving the quality of life in Khaf.

Citation: Ayyami, M., Kiyani, V., & Fatahpour, H. (2026). Planning for the Improvement of Quality of Life Indicators in the City of Khaf. *Journal of Urban Planning and Design*, 2 (1), 95-112.

<http://doi.org/10.22034/j94594.2026.543643.1036>

© The Author(s)

Publisher: Iranian Geography and Urban Planning Association.

شاپا الکترونیکی: 3060-852X

برنامه‌ریزی ارتقای شاخص‌های کیفیت زندگی شهر خواف

محمد ایامی^۱، وحید کیانی^۲، حانیه فتاح پور^۳

۱- گروه جغرافیای انسانی، دانشکده علوم جغرافیایی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران. رایانامه: narband1379@gmail.com

۲- نویسنده مسئول، گروه جغرافیایی سیاسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران. رایانامه: vkiani@birjand.ac.ir

۳- گروه جغرافیای انسانی، دانشکده علوم جغرافیایی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران. رایانامه: fatahporhaniye@gmail.com

چکیده	اطلاعات مقاله
کیفیت زندگی به دلیل تأثیر مستقیم آن بر رفاه و رضایت شهروندان، به یکی از مسائل مهم در برنامه‌ریزی شهری تبدیل شده است. پژوهش حاضر باهدف بررسی و ارتقای شاخص‌های کیفیت زندگی در شهر مرزی خواف انجام شده است. در این راستا، پژوهش حاضر با بهره‌گیری از روش تحقیق توصیفی - تحلیلی و با استفاده از ابزار پرسش‌نامه و اسناد در دسترس، به جمع‌آوری داده‌های موردنیاز پرداخته است. جامعه آماری این تحقیق را خبرگان و متخصصان محلی تشکیل داده‌اند که نظرات آن‌ها به‌منظور شناسایی و ارزیابی شاخص‌های کیفیت زندگی مورد استفاده قرار گرفت. در مرحله بعد، با استفاده از مدل SWOT، نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای مرتبط با کیفیت زندگی در شهر خواف شناسایی و تحلیل شدند. سپس از مدل QSPM برای وزن دهی به شاخص‌ها و اولویت‌بندی راهبردها بهره گرفته شد. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که کیفیت برخی شاخص‌ها در وضعیت مطلوبی قرار دارد؛ به‌عنوان مثال، کیفیت هوا یکی از نقاط قوت شهر محسوب می‌شود. در مقابل، برخی دیگر از شاخص‌ها مانند کمبود سرانه فضای ورزشی و تفریحی، در وضعیت نامناسبی قرار دارند که می‌تواند بر سلامت و نشاط اجتماعی شهروندان تأثیر منفی بگذارد. درنهایت، با توجه به تحلیل انجام شده و در نظر گرفتن فرصت‌ها و تهدیدهای موجود، راهبردهایی به‌منظور بهبود کیفیت زندگی در شهر خواف ارائه شد. این راهبردها بر بهره‌گیری از ظرفیت‌های موجود، کاهش تهدیدها و تقویت شاخص‌های ضعیف تمرکز دارند. نتایج این پژوهش می‌تواند به‌عنوان مبنایی برای برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری در راستای ارتقای کیفیت زندگی در شهر خواف مورد استفاده قرار گیرد.	نوع مقاله: مقاله پژوهشی
	تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۱۰/۰۷
	تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۱۲/۱۵
	تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۱/۱۰
	تاریخ چاپ: ۱۴۰۵/۰۲/۲۲
	واژگان کلیدی: کیفیت زندگی، خواف، شاخص، مدل سوات، QSPM

استناد: ایامی، محمد؛ کیانی، وحید و فتاح پور؛ حانیه. (۱۴۰۵). برنامه‌ریزی ارتقای شاخص‌های کیفیت زندگی شهر خواف. *مجله برنامه‌ریزی و طراحی شهری*، ۲ (۱)، ۹۵-۱۱۲.

<http://doi.org/10.22034/j94594.2026.543643.1036>

مقدمه

بی‌توجهی مدیریت شهری به مراکز شهری در جریان رشد شتابان شهرنشینی، این مراکز را با مشکلات و مسائل متعددی روبه‌رو کرده که باعث کاهش کیفیت محیط زندگی در آن‌ها شده است. برون‌رفت از این مسائل و چالش‌ها نیازمند جامع‌نگری در برنامه‌ریزی، یکپارچگی در مدیریت شهری و مهم‌تر از همه، مشارکت گروه‌های ذی‌نفع و متنفع در جریان توسعه شهر و ضرورت توجه به برنامه‌ریزی و طراحی شهری به معیارهای کیفیت زندگی شهری است.

کیفیت زندگی به‌عنوان یکی از اصلی‌ترین شاخص‌های توسعه پایدار شهری، به بررسی وضعیت رفاه شهروندان از جنبه‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی، محیطی و فرهنگی می‌پردازد. رشد سریع شهرنشینی و توسعه نامتوازن در بسیاری از شهرهای ایران، ازجمله شهر خواف، چالش‌هایی را در زمینه ارتقای کیفیت زندگی به همراه داشته است. در این شهر، ضعف در زیرساخت‌های خدماتی، کمبود سرانه‌های فرهنگی و ورزشی، و مدیریت ناکارآمد منابع، به‌ویژه در حوزه‌هایی نظیر آب و محیط‌زیست، تأثیر منفی بر رفاه و رضایت شهروندان گذاشته است (عباس‌زاده و همکاران، ۱۳۹۹؛ حیدری و کریمی، ۱۴۰۰).

با توجه به توسعه شهرنشینی و رشد فزاینده جمعیت شهرها و توجه به سنجش وضعیت موجود شهرها و محلات (فلاحی‌زاده، ۱۳۹۵) کیفیت زندگی شهری اهمیت فراوانی یافته است و از طرفی دیگر تغییر دیدگاه‌ها از استانداردگرایی صرفه به دیدگاه کیفی (فرجی سبکسار و دیگران، ۱۳۹۰، ۳۲) و مطرح‌شدن رویکرد و نظریه توسعه پایدار به‌جای دیدگاه‌های کلان اقتصادی و خرد کالبدی (مهدیزاده، ۱۳۸۲، ۲۹۴) موضوعات کیفیت زندگی و شهر زیست‌پذیر موردتوجه جدی قرار گرفته‌اند.

بحث کیفیت زندگی به‌تازگی در ادبیات توسعه پایدار و برنامه‌ریزی توسعه اجتماعی و مباحث اقتصادی نوین مطرح‌شده و جایگاه ویژه‌ای یافته است و دولت‌ها در سطح ملی و محلی و نیز مؤسسات متعددی بر روی سنجش و شاخص‌سازی آن کار می‌کنند. چنین امری به تغییر پارادایم توسعه منجر گردیده است. یکی از مظاهر عمده تغییر مفهوم توسعه، تحولی است که در نحوه نگرش سازمان ملل متحد و نهادهای وابسته به آن در طول دو دهه خیر نسبت به این مفهوم به وجود آمده است. در واقع سازمان ملل متحد از الگوی جدید برای توسعه حمایت می‌کند که فراتر از توسعه اقتصاد به توسعه پایدار نظر دارد. با آغاز دهه ۱۹۸۰ نگرش‌های نوینی با عناوین شاخص پایداری رفاه اقتصادی و شاخص فیزیکی کیفیت زندگی مطرح گردید (فرجی ملانی، ۱۳۸۹).

در ایران رشد شهری در قرن بیستم سهم جمعیت شهرنشین را به‌شدت افزایش داد و شهرنشینی را به شیوه غالب زندگی تبدیل کرد به‌گونه‌ای که طبق آمار سال ۱۳۹۵، جمعیت شهرنشین کشور به ۷۴/۰ درصد افزایش یافته است (پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۴، ۲). اگرچه شهر و شهرنشینی خود یکی از مهم‌ترین شاخص‌های رفاه و توسعه اجتماعی و اقتصادی محسوب می‌شود، رشد شتابان آن می‌تواند سرانه برخورداری از بسیاری از امکانات اجتماعی و اقتصادی را کاهش دهد و از این طریق پیامدهای آن به‌صورت کاهش سطح کیفیت زندگی در عرصه‌های مختلف شهری نمایان شود (علی‌اکبری، ۱۳۹۰؛ ۱۲۲).

شهر خواف، به‌عنوان یکی از مراکز معدنی مهم کشور، از ظرفیت‌های بالقوه‌ای برای توسعه برخوردار است؛ اما به دلیل نبود برنامه‌ریزی جامع و راهبردی، فرصت‌های بسیاری برای بهبود کیفیت زندگی از دست‌رفته است. بهره‌گیری از مدل‌های تحلیل راهبردی مانند SWOT و QSPM، می‌تواند به شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای پیشروی این شهر کمک کرده و راهبردهایی عملیاتی برای ارتقای شاخص‌های کیفیت زندگی ارائه دهد. این رویکرد به سیاست‌گذاران و مدیران شهری کمک می‌کند تا تصمیم‌گیری‌هایی مبتنی بر داده‌های علمی و نیازهای واقعی شهروندان

انجام دهند. از این‌رو هدف در پژوهش پیشرو شناسایی و ارزیابی شاخص‌های کیفیت زندگی و سپس برنامه‌ریزی برای ارتقا و حفظ شاخص‌های مطالعه شده در این شهر است.

مرور نظام‌مند مطالعات پیشین، سنگ بنای هر تحقیق علمی است که به تدوین چارچوب نظری، شناسایی عوامل مؤثر و تبیین شکاف موجود در ادبیات موضوع کمک می‌کند. این بخش به بررسی پژوهش‌های قبلی در حوزه «برنامه‌ریزی برای ارتقای شاخص‌های کیفیت زندگی در شهر خواف» می‌پردازد. هدف از این بررسی، واکاوی ابعاد مختلف کیفیت زندگی که در سایر بافت‌های جغرافیایی و مشابه مطالعه شده است، تحلیل یافته‌های کلیدی، شناخت روش‌های به کار گرفته‌شده و درنهایت، تعیین جایگاه و ضرورت مطالعه حاضر است. برای دستیابی به این هدف، مقالات و منابع علمی مرتبط با کلیدواژه‌های «کیفیت زندگی»، «برنامه‌ریزی شهری» و «شهر خواف» (و همچنین کلیدواژه‌های معادل مانند شاخص‌های کالبدی - محیطی، اقتصادی - اجتماعی و...) در بازه زمانی ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۳ و در پایگاه‌های اطلاعاتی معتبر داخلی (مانند سیویلیکا، گنج، SID، Noormags، Magiran) و در صورت لزوم پایگاه‌های خارجی جستجو و مورد مطالعه قرار گرفت. معیار اصلی ورود مطالعات به این بررسی، تمرکز بر ابعاد مختلف کیفیت زندگی در سطح شهری یا روستایی، به‌ویژه در بافت‌های مشابه جغرافیایی یا فرهنگی با شهر خواف و همچنین در دسترس بودن متن کامل آن‌ها بود.

در ادامه، جدول (۱) خلاصه‌ای ساختاریافته از شاخص‌ترین این مطالعات را ارائه می‌دهد. در طراحی این جدول، سعی شده تا مواردی همچون پژوهشگر/سال انتشار، جامعه آماری و محدوده مطالعه، روش پژوهش، ابزار گردآوری داده‌ها، یافته‌های کلیدی و درنهایت، شکاف پژوهشی یا نکته مرتبط با مطالعه حاضر درج گردد تا درک جامع‌تری از سیر تطور موضوع فراهم آید. در پایان این بخش نیز با جمع‌بندی و تحلیل نتایج مندرج در جدول، شکاف پژوهشی و Contribution منحصر به فرد مطالعه حاضر به‌طور شفاف بیان خواهد شد.

علی اسکویی ارس (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «بررسی رضایت‌مندی از کیفیت زندگی شهری در سکونتگاه‌های غیررسمی (مطالعه موردی: محله یوسف‌آباد تبریز)» به این نتیجه رسید که رضایت‌مندی ساکنان از کیفیت زندگی شهری در حد پایین (۸۵/۲) ارزیابی شد که نشانگر نامساعد بودن ابعاد کیفیت زندگی شهری در سکونتگاه غیررسمی سویف‌آباد است. هدف این پژوهش، تعیین و بررسی ابعاد مختلف کیفیت زندگی شهری مؤثر بر رضایت‌مندی ساکنان سکونتگاه‌های غیررسمی است. پژوهش حاضر با این مقاله در یک چارچوب مفهومی مشترک حول محور «کیفیت زندگی شهری» قرار دارد. مقاله مذکور به‌عنوان یک پژوهش پایه‌ای و تشخیصی، شاخص‌های کلیدی مؤثر بر رضایت‌مندی (از جمله امنیت محیطی، وضعیت اقتصادی و کالبدی) را در یک سکونتگاه غیررسمی شناسایی و اولویت‌بندی کرده است. این یافته‌ها برای پژوهش حاضر که هدف آن «برنامه‌ریزی برای ارتقای کیفیت زندگی در شهر خواف» است، الگوی ارزشمندی از شاخص‌های قابل‌اندازه‌گیری و اولویت‌های اقدام فراهم می‌کند؛ بنابراین، مقاله حاضر پلی است بین تئوری و عمل؛ به این معنا که یافته‌های تشخیصی آن، مبنای علمی و اعتبار لازم برای تدوین راهبردهای عملیاتی در پژوهش حاضر را ایجاد می‌کند.

علی اسکویی ارس در پژوهش دیگری با عنوان «سنجش شاخص‌های سرزندگی شهری در سکونتگاه‌های غیررسمی (مطالعه موردی: سیلاب قوشخانه تبریز)» نشان داد که از نظر ساکنان محله سیلاب تبریز در میان مؤلفه‌های مورد مطالعه، مؤلفه روانی-اجتماعی با میانگین ۰/۲ در رتبه دوم و مؤلفه تسهیلات رفاهی-خدماتی با میانگین ۱۱/۱ در رتبه سوم قرار گرفته‌اند. رتبه‌بندی مایکور بیانگر آن است که میزان اهمیت مؤلفه‌های سرزندگی شهری از نظر شهروندان محله سیلاب تبریز یکسان نیست. هدف اصلی این پژوهش توصیفی-تحلیلی، ارزیابی میزان اهمیت شاخص‌های سرزندگی شهری در میان ساکنان سکونتگاه‌های غیررسمی محله سیلاب تبریز است. این پژوهش با شناسایی و

اولویت‌بندی شاخص‌های عینی سرزندگی شهری (به‌ویژه مؤلفه روانی-اجتماعی) در یک سکونتگاه غیررسمی، نقشه راهی عملی ارائه می‌دهد. می‌توان از این شاخص‌های اثبات‌شده به‌عنوان معیارهایی برای ارزیابی وضعیت موجود شهر خواف استفاده کرد. نتایج این پژوهش کمک می‌کند تا برنامه‌ریزی ارتقای کیفیت زندگی در خواف بر نیازهای واقعی و اولویت‌های ساکنان (مانند تقویت فعالیت‌های فرهنگی و فضای تفریحی) متمرکز شود. درنهایت، این مقاله پلی بین نظریه و عمل ایجاد می‌کند و داده‌های تشخیصی آن، مبنای علمی محکمی برای تدوین راهبردهای عملی فراهم می‌سازد.

علی اسکونی ارس در پژوهشی دیگر با عنوان «سنجش و ارزیابی کیفیت زندگی شهری و رضایتمندی از آن در سکونتگاه‌های غیررسمی شمال تبریز (مطالعه موردی: محله احمدآباد)» به این نتایج دست‌یافت که در بین ابعاد رضایتمندی از کیفیت زندگی شهری، بعد اقتصادی در رده نخست قرار دارد. همچنین در میان شاخص‌های رضایتمندی از کیفیت زندگی شهری، شاخص درآمد ماهیانه سرپرست خانوار در رده نخست قرار دارد. درنهایت می‌توان گفت میزان رضایتمندی ساکنین سکونتگاه‌های غیررسمی محله احمدآباد کلان‌شهر تبریز از کیفیت زندگی شهری، پایین‌تر از حد متوسط می‌باشد. هدف از انجام این تحقیق سنجش و ارزیابی کیفیت زندگی شهری و رضایتمندی از آن در سکونتگاه‌های غیررسمی شمال تبریز با مطالعه موردی محله احمدآباد می‌باشد. این مقاله به‌طور مستقیم به ارزیابی رضایتمندی از کیفیت زندگی در سکونتگاه غیررسمی می‌پردازد و اولویت بودن شاخص اقتصادی را اثبات می‌کند. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی و ابزار پرسشنامه آن، چارچوب روشی مناسبی برای کار میدانی در خواف ارائه می‌دهد. یافته‌های آن مبنی بر رضایتمندی پایین ساکنان، ضرورت برنامه‌ریزی ارتقای کیفیت زندگی را در پژوهش حاضر توجیه می‌کند. درنهایت، این مقاله یک‌پایه علمی و مجموعه شاخص‌های اعتبارسنجی شده در اختیار می‌گذارد تا برنامه عملیاتی برای شهر خواف بر اساس آن تدوین شود.

مرضیه خلیلی (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «سنجش کیفیت زندگی در شهر کرمان» به این نتیجه رسید که در متغیر شاخص سلامت و بهداشت به دلایلی در شهر کرمان پایین بوده که با پیشنهادها پژوهش می‌توان به مرتفع کردن آن پرداخت. هدف این پژوهش، شناخت میزان تفاوت شاخص‌های کیفیت زندگی میان شهروندان شهر کرمان است. مطالعه خلیلی در شهر کرمان، با تمرکز بر سنجش عینی شاخص‌های کیفیت زندگی، یک چارچوب روش‌شناختی ارزشمند برای پژوهش حاضر فراهم می‌آورد. یافته کلیدی آن در خصوص پایین بودن شاخص سلامت، هشدار برای توجه ویژه به این بُعد در بافت جغرافیایی مشابه شهر خواف محسوب می‌شود. با این حال، شکاف اصلی این پژوهش در توقف در مرحله «سنجش و شناسایی مشکل» و عدم ارائه «برنامه عملی برای ارتقا» نهفته است. بنابراین، پژوهش حاضر با بهره‌گیری از یافته‌های چنین مطالعاتی، گامی فراتر نهاده و بر تدوین راهبردهای برنامه‌ریزی‌شده و عملیاتی برای ارتقای شاخص‌های کیفیت زندگی در شهر خواف متمرکز شده است. این امر، تبیین‌کننده جایگاه متمایز و سهم مطالعه حاضر در ادبیات موضوع است.

امین فرجی ملائی، آزاده عظیمی و کرامت‌اله زیاری (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان «تحلیل ابعاد کیفیت زندگی در نواحی شهری ایران» نشان دادند که نواحی شهری ایران دارای شکاف بارزی از منظر شاخص‌های کیفیت زندگی شهر هستند. ۲۵۳ شهر موردبررسی قرارگرفته و تنها ۲۴ شهر یعنی ۵/۹ درصد در سطح برخوردار قرار دارند. هدف این پژوهش، تحلیل و بررسی ابعاد کیفیت زندگی شهری در نواحی شهری ایران و ترسیم شمایی از سطوح محرومیت نواحی مختلف شهری است که می‌تواند در تعیین اولویت‌های برنامه‌ریزی نقش اساسی داشته باشد. این مطالعه در مقیاس کلان، وجود شکاف عمیق در شاخص‌های کیفیت زندگی بین شهرهای ایران را تأیید می‌کند و موقعیت شهرهایی مانند

خوف را در زمره نواحی کمتر برخوردار تبیین می‌نماید. این پژوهش، ضرورت و اولویت برنامه‌ریزی در چنین بافت‌هایی را به‌خوبی آشکار ساخته است. با این حال، تمرکز این مطالعه بر شناسایی و ترسیم کلی وضعیت است و به ارائه راهکارهای عملیاتی و اختصاصی برای ارتقای یک شهر خاص نمی‌پردازد. بنابراین، پژوهش حاضر با اتکا بر این چارچوب کلان، در مقیاس خرد و برای شهر خوف، به تدوین برنامه‌ای عملیاتی و کاربردی جهت ارتقای شاخص‌های کیفیت زندگی می‌پردازد.

علیرضا بندرآباد و فرشته احمدی‌نژاد (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان «ارزیابی شاخص‌های کیفیت زندگی با تأکید بر اصول شهر زیست‌پذیر در منطقه ۲۲ تهران» به این نتیجه رسیدند که با توجه به محاسبات و استفاده از مدل تاپسیس در چند معیار، شهرک گلستان در طیف لیکرت در رده رضایت متوسط قرار دارد. هدف این پژوهش، سنجش میزان زیست‌پذیری شهرک گلستان تهران است. این مطالعه با کاربرد مدل تاپسیس، چارچوب روش‌شناسی مناسبی برای ارزیابی کمی شاخص‌های کیفیت زندگی ارائه می‌دهد. یافته آن مبنی بر قرارگیری یک منطقه برنامه‌ریزی‌شده مدرن در رده «رضایت متوسط»، نشان‌دهنده پیچیدگی دستیابی به استانداردهای مطلوب کیفیت زندگی است. با این حال، این پژوهش صرفاً به ارزیابی وضعیت موجود در یک منطقه نسبتاً برخوردار از کلان‌شهر تهران می‌پردازد. بنابراین، پژوهش حاضر با الهام از این چارچوب روشی، آن را در بافت کاملاً متفاوت شهر کمتر برخوردار خوف به کار گرفته و گامی فراتر از ارزیابی، به سمت تدوین برنامه عملیاتی برای ارتقا برمی‌دارد.

صدیقه لطفی (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان «مفهوم کیفیت زندگی شهری: تعاریف، ابعاد و سنجش آن در برنامه‌ریزی شهری» به این نتیجه رسید که مفهوم کیفیت زندگی یکی از مهم‌ترین مفاهیمی است که می‌بایست همواره در مراحل مختلف فرایند برنامه‌ریزی شهری موردتوجه قرار گیرد. هدف این پژوهش، بسط و گسترش مفاهیم کیفیت زندگی است. این مطالعه با بسط مفاهیم پایه، چارچوب نظری غنی از تعاریف، ابعاد و جایگاه سنجش کیفیت زندگی در فرایند برنامه‌ریزی شهری ارائه می‌دهد. این پژوهش بر ضرورت توجه به این مفهوم در کلیه مراحل برنامه‌ریزی تأکید می‌کند. با این حال، این اثر یک مرجع تئوریک-مفهومی است و فاقد ارائه یک مدل عملیاتی یا برنامه اجرایی برای یک بافت جغرافیایی مشخص می‌باشد. بنابراین، پژوهش حاضر با اتکا بر این بنیان نظری محکم، به سراغ عملیاتی‌سازی این مفاهیم در قالب یک برنامه ارتقا برای شهر خوف می‌رود. این امر، گامی است در جهت تبدیل نظریه به عمل.

با بررسی پیشینه تحقیق به‌وضوح مشاهده می‌شود که مطالعات متعددی به موضوع کیفیت زندگی شهری پرداخته‌اند. این مطالعات را می‌توان در سه دسته کلی جای داد: پژوهش‌های ملی و کلان‌نگر (مانند فرجی ملائی، ۱۳۹۰) که به ترسیم نقشه کلی محرومیت پرداخته‌اند، پژوهش‌های منطقه‌ای و سنجشی (مانند خلیلی، ۱۳۹۶ و بندرآباد، ۱۳۹۳) که به ارزیابی وضع موجود در یک بافت خاص اکتفا کرده‌اند، و پژوهش‌های مفهومی و نظری (مانند لطفی، ۱۳۹۱) که چارچوب‌های مفهومی را بسط داده‌اند. اگرچه این پژوهش‌ها در مجموع، بنیان نظری و روش‌شناختی مستحکمی برای مطالعه حاضر فراهم می‌کنند، اما شکاف اصلی در فقدان مطالعه‌ای کاربردی و برنامه‌محور برای یک شهر کمتر برخوردار با ویژگی‌های خاص مانند خوف احساس می‌شود. به عبارت دیگر، ادبیات موجود عمده‌تاً در مرحله «تشخیص و سنجش مشکل» متوقف شده و کمتر به «درمان و ارائه راهکار عملی» پرداخته است؛ بنابراین، این پژوهش باهدف تدوین برنامه‌ای عملیاتی و راهبردهای اختصاصی برای ارتقای شاخص‌های کیفیت زندگی در شهر خوف، در صدد پر کردن این خلأ برآمده و مسیر را از شناسایی مشکل به‌سوی ارائه راهحل هموار می‌سازد.

مبانی نظری

"مرور پیشینه پژوهش‌های تجربی، اگرچه برای ترسیم نقشه دانش موجود و شناسایی شکاف تحقیق ضروری است، اما برای تدوین چارچوب مفهومی جامع و استوار کافی نیست. هر پژوهش علمی می‌بایست بر پایه‌ای از مفاهیم، نظریه‌ها و دیدگاه‌های بنیادین استوار گردد؛ بنابراین، در این بخش به‌منظور تبیین مبانی نظری تحقیق، به بررسی و تحلیل مفاهیم کلیدی، ابعاد، شاخص‌ها و نظریه‌های پایه مرتبط با «کیفیت زندگی شهری» و «برنامه‌ریزی ارتقای شاخص‌ها» پرداخته می‌شود. این چارچوب نظری، به‌عنوان لنزی تحلیلی عمل خواهد کرد که انتخاب متغیرها، طراحی پرسش‌ها و درنهایت تفسیر یافته‌های این پژوهش در پرتو آن صورت خواهد پذیرفت."

کیفیت زندگی

کیفیت زندگی، موضوع اصلی بسیاری از تحقیقات در رشته‌های گوناگون علمی بوده است، اما ارائه تعریف جامع و جهانی برای این مفهوم هنوز هم به‌صورت یک مشکل باقی‌مانده است؛ زیرا بسیاری از محققان بر این باورند که کیفیت زندگی مفهومی چندوجهی، نسبی، متأثر از زمان و مکان و ارزش‌های فردی و اجتماعی است، بنابراین ارائه تعریفی جهانی برای آن امکان‌پذیر نمی‌باشد (خلیلی، مرضیه، ۱۳۹۶: ۱۸).

کیفیت زندگی شهری دربرگیرنده ابعاد روانی است که شاخص‌های همچون رضایت، شادمانی، امنیت را در برمی‌گیرد. در برخی موارد، رضایت‌های اجتماعی نیز نامیده می‌شود. همچنین، ابعاد محیطی که دربرگیرنده سنجه‌های همچون مسکن، دسترسی به خدمات و امنیت محیطی است. جنبه‌های دیگر دربرگیرنده توجه به فرصت‌های اجتماعی، امیدهای اشتغال، ثروت و اوقات فراغت است (خلیلی، مرضیه، ۱۳۹۶: ۱۹). واژه کیفیت در لاتین (Qual) به معنی چیزی و (Quality) به مفهوم چگونگی آمده و (Qol) از منظر واژگانی بامعنی چگونگی زندگی و دربرگیرنده تفاوت‌های آن است که برای هر فرد ویژه و یگانه و متفاوت با دیگران است. مفهوم کیفیت زندگی مفهوم وسیعی است که به ارزیابی زندگی در تمام بخش‌های آن می‌پردازد. ازاین‌رو در حوزه تقریباً همه رشته‌ها دخیل شده و تعریف واحدی که موردتوافق همه باشد، ندارد (الله ویردی و ایلانلو، ۱۴۰۰: ۹۸).

اصطلاح کیفیت زندگی یا چونی زندگی، برای ارزیابی نیک بود عمومی افراد و جوامع استفاده می‌شود. این اصطلاح در طیف وسیعی از زمینه‌ها، ازجمله حوزه‌های توسعه بین‌الملل، بهداشت، و سیاست مورداستفاده قرار می‌گیرد. کیفیت زندگی نباید با مفهوم استاندارد زندگی که عمدتاً بر درآمد استوار است، اشتباه گرفته شود.

برنامه‌ریزی

بر اساس معتبرترین منابع علمی، برنامه‌ریزی فرایندی عقلانی و نظام‌مند است که با تکیه بر تحلیل وضع موجود و پیش‌بینی آینده، به تدوین اهداف و تعیین راهبردها و اقدامات لازم برای نیل به آینده‌ای مطلوب می‌پردازد (زیاری، ۱۴۰۲: ۴۵). به بیان دقیق‌تر، برنامه‌ریزی کوششی سیستماتیک برای اتخاذ تصمیم‌های به هنگام و تخصیص بهینه منابع با چشم‌انداز دستیابی به اهداف کلان تعریف‌شده است (حکمت‌نیا و موسوی، ۱۴۰۰: ۲۳). این فرایند در هسته خود، "طراحی اقداماتی است که وضعیت موجود را به وضعیتی مطلوب تبدیل می‌کند" (Simon, 1996: 55).

برنامه‌ریزی، فرایند تفکر در رابطه با فعالیت‌های لازم برای رسیدن به هدف مطلوب است. برنامه‌ریزی اولین و مهم‌ترین فعالیت لازم برای دستیابی به نتایج مطلوب است. بسته به فعالیت‌ها، هر برنامه می‌تواند که بلندمدت، میان‌مدت یا کوتاه‌مدت باشد. اگر برنامه را نمایش منطقی و یا رعایت سلسله‌مراتب فعالیت‌های مربوط به هم در یک‌رشته تصمیمات منظم برحسب دوره‌های زمانی تعریف گردد، برنامه‌ریزی فرایند تفکر در باب مسائل اجتماعی، اقتصادی و کالبدی است

که جهت‌گیری و آینده‌نگری به‌صورت عملی در روابط، اهداف همه‌جانبه را دارا بود و به‌شدت در زمینه خط‌مشی برنامه از جامعیت برخوردار است. در این ارتباط حدود نیم‌قرن از زمان شروع و به‌کارگیری سازوکار برنامه و برنامه‌ریزی در فرایند توسعه ایران (۸۱-۱۳۲۷) می‌گذارد (زیاری، کرامت اله، ۱۳۸۱).

روش پژوهش

پژوهش حاضر در زمره پژوهش‌های کاربردی قرار می‌گیرد و از نظر هدف، تحلیلی - توصیفی است. در ابتدا، برای جمع‌آوری مطالب و همچنین تعیین چهارچوب نظری پژوهش، با استفاده از روش مطالعات کتابخانه‌ای اقدام شد. در گام بعدی، با تشکیل پنل متخصصین، اقدام به تهیه پرسش‌نامه گردید. پرسش‌نامه‌های مذکور در بین ۱۵ تن از متخصصین در حوزه پژوهشی مرتبط، توزیع شد. جهت تأیید روایی پرسشنامه از نظرات کارشناسان استفاده شد. کرسول، پیشنهاد می‌کند که برای بررسی روایی از بررسی توسط اعضاء استفاده کنید؛ برای این کار گزارش نهایی یا توصیف‌ها و مضامین خاص را به شرکت‌کنندگان برگردانید و مشخص کنید که آیا شرکت‌کنندگان، درستی نتایج را مورد تأیید قرار می‌دهند (کرسول، ۲۰۰۹؛ ایامی، ۱۴۰۳). پرسشنامه‌ها پس از جمع‌آوری، در محیط Excel وارد و سپس در نرم‌افزار SPSS اقدام به تحلیل توصیفی آن‌ها شد.

یافته‌ها

در وهله اول توسط داده‌های اسنادی و کتابخانه‌ای شاخص‌های موردبررسی را استخراج کردیم که به شرح زیر است:

جدول ۱. شاخص‌های مورد ارزیابی

ردیف	شاخص	مرجع
۱	درآمد سرانه	عنبری (۱۳۸۸)؛ لطفی (۱۳۸۸)؛ مرادی (۱۳۹۵)؛ غلامی فاردقی (۱۳۹۰)؛ ابولی‌فرد (۱۴۰۰)؛
۲	امید به زندگی	عنبری (۱۳۸۸)؛ مرادی (۱۳۹۵)؛ غلامی فاردقی (۱۳۹۰)؛ رضوانی، منصوریان (۱۳۸۶)؛
۳	کیفیت هوا	لطفی (۱۳۸۸)؛ غلامی فاردقی (۱۳۹۰)؛
۴	نرخ معتادان	لطفی (۱۳۸۸)؛
۵	دسترسی به حمل‌ونقل عمومی	بندرآباد، احمدی‌نژاد (۱۳۹۳)؛ لطفی (۱۳۸۸)؛ فلاحی‌زاده (۱۳۹۵)؛ مرادی (۱۳۹۵)؛ سعیدی (۱۳۹۲)؛
۶	نبود آلودگی صوتی	فلاحی‌زاده (۱۳۹۵)؛ غلامی فاردقی (۱۳۹۰)؛ ابولی‌فرد (۱۴۰۰)؛
۷	میزان روابط سالم با همسایه‌ها	مرادی (۱۳۹۵)؛ غلامی فاردقی (۱۳۹۰)؛ عنبری (۱۳۸۸)؛ رضوانی، منصوریان (۱۳۸۶)؛
۸	مرگ‌ومیر اطفال در هر ۱۰۰۰ تولد	مرادی (۱۳۹۵)؛ لطفی (۱۳۸۸)؛
۹	دلپذیری محله	ابولی‌فرد (۱۴۰۰)؛
۱۰	دسترسی به مدارس باکیفیت	ابولی‌فرد (۱۴۰۰)؛ فلاحی‌زاده (۱۳۹۵)؛
۱۱	میزان رضایت از اندازه واحد مسکونی	بندرآباد، احمدی‌نژاد (۱۳۹۳)؛ لطفی (۱۳۸۸)؛ رضوانی، منصوریان (۱۳۸۶)؛
۱۲	دسترسی به فضای سبز	بندرآباد، احمدی‌نژاد (۱۳۹۳)؛
۱۳	سرانه کاربری درمانی	بندرآباد، احمدی‌نژاد (۱۳۹۳)؛
۱۴	سرانه کاربری فرهنگی	بندرآباد، احمدی‌نژاد (۱۳۹۳)؛ رضوانی، منصوریان (۱۳۸۶)؛
۱۵	دسترسی به اماکن خرید	جاجرمی، کلتنه (۱۳۸۵)؛
۱۶	میزان رضایت از زیبایی محله	بندرآباد، احمدی‌نژاد (۱۳۹۳)؛
۱۷	سرانه کاربری اداری	بندرآباد، احمدی‌نژاد (۱۳۹۳)؛
۱۸	سرانه کاربری ورزشی	بندرآباد، احمدی‌نژاد (۱۳۹۳)؛
۱۹	محل گذران اوقات فراغت	شماعی، فرجی ملایی، عظیمی، هاتفی (۱۳۹۱)؛
۲۰	سطح اجاره خانه	خانی زاده، تیموری (۱۳۹۶)؛

۲۱	دسترسی به پارکینگ عمومی	بندرآباد، احمدی‌نژاد (۱۳۹۳)؛
۲۲	میزان حضور شهروندان در محله	بندرآباد، احمدی‌نژاد (۱۳۹۳)؛
۲۳	زیبایی محله	بندرآباد، احمدی‌نژاد (۱۳۹۳)؛ ابولی فرد (۱۴۰۰)؛
۲۴	تمیزی و دفع آب‌های سطحی	بندرآباد، احمدی‌نژاد (۱۳۹۳)؛
۲۵	احساس امنیت	ضرابی، رزم‌پوری، علیزاده اصل، نوری (۱۳۹۳)؛
۲۶	تراکم پیاده‌روها	ضرابی، رزم‌پوری، علیزاده اصل، نوری (۱۳۹۳)؛ بندرآباد، احمدی‌نژاد (۱۳۹۳)؛
۲۷	کیفیت معابر (عرض و جنس معابر)	ضرابی، رزم‌پوری، علیزاده اصل، نوری (۱۳۹۳)؛ بندرآباد، احمدی‌نژاد (۱۳۹۳)؛

اما شاخص‌های که در این تحقیق موردبررسی و ارزیابی قرار گرفته‌اند به شرح زیر هستند:

جدول ۲. شاخص‌های موردبررسی در تحقیق

شاخص	نحوه دستیابی به داده یا محاسبه
۱ سرانه کاربری ورزشی	اسنادی (داده‌های اداره ورزش و جوانان شهرستان خواف)
۲ دسترسی به حمل‌ونقل عمومی	پیمایشی (پرسشنامه)
۳ محل گذران اوقات فراغت	پیمایشی (پرسشنامه)
۴ میزان روابط سالم با همسایه‌ها	پیمایشی (پرسشنامه)
۵ میزان رضایت از اندازه واحد مسکونی	پیمایشی (پرسشنامه)
۶ کیفیت هوا	اسنادی (داده‌های اداره هواشناسی)
۷ دلپذیری محله	پیمایشی (پرسشنامه)
۸ سرانه کاربری فرهنگی	اسنادی (داده‌های اداره آموزش و پرورش، اداره ارشاد اسلامی)
۹ دسترسی به اماکن خرید	پیمایشی (پرسشنامه)
۱۰ دسترسی به فضای سبز	پیمایشی (پرسشنامه)
۱۱ دسترسی به مدارس باکیفیت	پیمایشی (پرسشنامه)
۱۲ زیبایی محله	پیمایشی (پرسشنامه)
۱۳ دسترسی به پارکینگ عمومی	پیمایشی (پرسشنامه)
۱۴ کیفیت معابر (عرض و جنس معابر)	پیمایشی (پرسشنامه)
۱۵ تمیزی و دفع آب‌های سطحی	پیمایشی (پرسشنامه)

شاخص‌های منتخب بر اساس تکرار و اهمیت موضوع و شاخص انتخاب شده‌اند.

روش وزن دهی به شاخص‌ها

وزن دهی به شاخص‌ها به روش خبرگی و با پرسش از ۱۵ خبره صورت گرفته است. در این برنامه‌ریزی ۱۵ شاخص که توسط خبرگان وزن داده شده‌اند استفاده شده‌اند.

جدول ۳. مشخصات افراد خبره

خبره	تحصیلات	تعداد
خبره اول	کارشناسی ارشد مدیریت دولتی	۱
خبره دوم	کارشناس فضای سبز	۱
خبره سوم	کارشناس ارشد جغرافیا (اقلیم‌شناسی)	۵
خبره چهارم	کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری	۵
خبره پنجم	کارشناسی ارشد منابع طبیعی	۳

برای تعیین وزن شاخص‌ها از خبره‌ها خواسته شد که از ۱ تا ۱۰ امتیازی را اختصاص دهند. پس از اختصاص امتیاز توسط خبره‌ها، برای هر شاخص میانگین امتیاز سه خبره به دست آمد و سپس میانگین کل شاخص‌ها نیز حاصل شد که در نهایت میانگین حاصل‌شده برای هر شاخص در تعداد کل شاخص‌ها ضرب شد و سپس بر میانگین کل شاخص‌ها تقسیم صورت گرفت و وزن هر شاخص به دست آمد.

جدول ۴. نمره شاخص‌ها

شاخص	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	میانگین نمرات خبرگان
سرانه کاربری ورزشی	۳	۶	۳	۵	۴	۶	۵	۴	۵	۶	۴	۵	۴	۵	۴,۵۳
دسترسی به حمل‌ونقل عمومی	۶	۵	۳	۶	۶	۵	۴	۶	۵	۶	۷	۶	۷	۵	۵,۳۳
محل گذران اوقات فراغت	۷	۶	۶	۷	۶	۷	۷	۸	۶	۷	۸	۷	۶	۷	۶,۷۳
میزان روابط سالم با همسایه‌ها	۹	۹	۹	۹	۸	۹	۹	۹	۹	۹	۹	۸	۹	۹	۸,۸۷
میزان رضایت از اندازه واحد مسکونی	۸	۹	۹	۸	۸	۹	۹	۹	۸	۹	۹	۸	۸	۹	۸,۵۳
کیفیت هوا	۹	۹	۹	۹	۹	۹	۹	۹	۹	۹	۹	۹	۹	۹	۹,۰۰
دلپذیری محله	۷	۸	۵	۷	۶	۷	۸	۶	۷	۶	۷	۶	۷	۶	۶,۸۰
سرانه کاربری فرهنگی	۶	۹	۴	۶	۵	۶	۵	۶	۷	۶	۷	۵	۶	۷	۶,۰۰
دسترسی به اماکن خرید	۷	۵	۵	۷	۵	۷	۶	۵	۶	۶	۷	۶	۷	۵	۵,۹۳
دسترسی به فضای سبز	۸	۷	۷	۸	۸	۷	۹	۸	۷	۹	۸	۷	۸	۷	۷,۷۳
دسترسی به مدارس باکیفیت	۹	۵	۷	۸	۷	۸	۶	۷	۸	۷	۶	۸	۷	۶	۷,۰۰
زیبایی محله	۸	۸	۷	۸	۹	۷	۸	۹	۸	۹	۸	۷	۸	۷	۸,۰۰
دسترسی به پارکینگ عمومی	۳	۴	۳	۴	۳	۴	۵	۳	۴	۳	۵	۴	۳	۴	۳,۸۰
کیفیت معابر (عرض و جنس معابر)	۱۰	۹	۷	۹	۹	۸	۹	۸	۹	۸	۹	۷	۹	۱۰	۸,۳۳
تمیزی و دفع آب‌های سطحی	۳	۵	۸	۴	۵	۷	۶	۵	۶	۵	۷	۶	۷	۶	۵,۶۷

جدول ۵. وزن هر شاخص

شاخص	میانگین نمرات خبرگان	وزن شاخص (میانگین کل: ۶,۹۵)
سرانه کاربری ورزشی	۴,۵۳	۱,۵۲
دسترسی به حمل‌ونقل عمومی	۵,۳۳	۱,۳۰
محل گذران اوقات فراغت	۶,۷۳	۱,۰۳
میزان روابط سالم با همسایه‌ها	۸,۸۷	۰,۷۸
میزان رضایت از اندازه واحد مسکونی	۸,۵۳	۰,۸۱
کیفیت هوا	۹,۰۰	۰,۷۷
دلپذیری محله	۶,۸۰	۱,۰۲
سرانه کاربری فرهنگی	۶,۰۰	۱,۱۶
دسترسی به اماکن خرید	۵,۹۳	۱,۱۷
دسترسی به فضای سبز	۷,۷۳	۰,۹۰
دسترسی به مدارس باکیفیت	۷,۰۰	۰,۹۹
زیبایی محله	۸,۰۰	۰,۸۷
دسترسی به پارکینگ عمومی	۳,۸۰	۱,۸۳
کیفیت معابر (عرض و جنس معابر)	۸,۳۳	۰,۸۳
تمیزی و دفع آب‌های سطحی	۵,۶۷	۱,۲۳

جدول بالا بر اساس مدل AHP وزن‌دار شده است.

جدول ۶. اولویت‌بندی شاخص‌ها

اولویت	شاخص	وزن شاخص (امتیاز)
شاخص‌های اولویت اول	دسترسی به پارکینگ عمومی	۱,۸۳
شاخص‌های اولویت اول	سرانه کاربری ورزشی	۱,۵۲
شاخص‌های اولویت اول	دسترسی به حمل‌ونقل عمومی	۱,۳۰
شاخص‌های اولویت دوم	تمیزی و دفع آب‌های سطحی	۱,۲۳
شاخص‌های اولویت دوم	دسترسی به اماکن خرید	۱,۱۷
شاخص‌های اولویت دوم	سرانه کاربری فرهنگی	۱,۱۶
شاخص‌های اولویت دوم	محل گذران اوقات فراغت	۱,۰۳
شاخص‌های اولویت دوم	دلپذیری محله	۱,۰۲
شاخص‌های اولویت دوم	دسترسی به مدارس باکیفیت	۰,۹۹
شاخص‌های اولویت سوم	دسترسی به فضای سبز	۰,۹۰
شاخص‌های اولویت سوم	زیبایی محله	۰,۸۷
شاخص‌های اولویت سوم	کیفیت معابر (عرض و جنس معابر)	۰,۸۳
شاخص‌های اولویت سوم	میزان رضایت از اندازه واحد مسکونی	۰,۸۱
شاخص‌های اولویت سوم	میزان روابط سالم با همسایه‌ها	۰,۷۸
شاخص‌های اولویت سوم	کیفیت هوا	۰,۷۷

همان‌گونه که در جدول (۶) ملاحظه می‌شود، شاخص‌های کیفیت زندگی در سه دسته اولویت اول، دوم و سوم دسته‌بندی شده‌اند. آنچه به‌وضوح از تحلیل این جدول استنباط می‌شود، غالب بودن شاخص‌های کالبدی - کاربردی در اولویت‌های بالاست. شاخص «دسترسی به پارکینگ عمومی» با کسب بالاترین امتیاز (۱,۸۳)، به همراه «سرانه کاربری ورزشی» (۱,۵۲) و «دسترسی به حمل‌ونقل عمومی» (۱,۳۰)، سه اولویت نخست را به خود اختصاص داده‌اند. این امر به‌وضوح نشان‌دهنده مشکلات زیرساختی و خدماتی حاد در شهر خواف از دیدگاه ذی‌نفعان است. شهروندان و متخصصان، حل معضلات روزمره‌ای چون تردد، جایگزینی خودرو و دسترسی به خدمات پایه را بر هر موضوع دیگری مقدم می‌شمرند. در اولویت دوم، شاهد ترکیبی از شاخص‌های خدماتی و اجتماعی - کیفیتی هستیم. شاخص‌هایی مانند «تمیزی و دفع آب‌های سطحی» (۱,۲۳) که بازتابی از دغدغه‌های بهداشتی و زیست‌محیطی است، در کنار شاخص‌های «دلپذیری محله» (۱,۰۲) و «محل گذران اوقات فراغت» (۱,۰۳) قرار گرفته‌اند. این امر حاکی از آن است که پس از برطرف شدن نیازهای اولیه و حیاتی، کیفیت زندگی در ابعاد اجتماعی و زیبایی‌شناختی اهمیت می‌یابد. جالب‌توجه آن‌که شاخص‌های با ماهیت کاملاً کیفی و زیست‌محیطی مانند «کیفیت هوا» (۰,۷۷) و «میزان روابط سالم با همسایه‌ها» (۰,۷۸) در رده سوم قرار گرفته‌اند. این بدان معنا نیست که این شاخص‌ها فاقد اهمیت هستند، بلکه نشان می‌دهد در سلسله‌مراتب نیازهای شهروندان خوافی، نیازهای کارکردی و زیرساختی بر نیازهای عاطفی و محیط زیستی پیشی گرفته است. به‌طور خلاصه، خروجی این اولویت‌بندی یک نقشه راه عملیاتی را پیشروی برنامه‌ریزان و مدیران شهری خواف قرار می‌دهد. بر این اساس، هرگونه برنامه یا پروژه ارتقای کیفیت زندگی در شهر خواف، می‌بایست در گام نخست متمرکز بر ساماندهی سیستم حمل‌ونقل و پارکینگ، و توسعه فضاهای ورزشی باشد. تخصیص بودجه و منابع باید به‌گونه‌ای صورت پذیرد که این اولویت‌های کلان را به‌طور سیستماتیک پوشش دهد.

نتایج ارزیابی

در ارزیابی‌های صورت گرفته برای تعیین وزن شاخص‌ها بر اساس نظر خبرگان، سرانه کاربری ورزشی، دسترسی به حمل‌ونقل عمومی، تمیزی و دفع آب‌های سطحی، دسترسی به اماکن خرید، محل گذران اوقات فراغت و سرانه کاربری فرهنگی از نظر خبرگان از اهمیت بیشتری برخوردار بوده چراکه نمره داده‌شده به آن‌ها بالاست است و در این ارزیابی بالاترین نمره به معنایی نامناسب بودن شاخص و کمترین نمره از مطلوبیت برخوردار بوده و باید برای آن‌ها راهبرد ارائه شود، اما برای شاخص‌های با نمره پایین نیز می‌توان راهبرد در حفظ آن داد؛ مانند کیفیت هوا که بالاترین نمره را در بین شاخص‌ها کسب کرده است.

جدول ۷. امتیاز نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها

امتیاز	نقاط قوت
۱	داشتن هوای پاک در ۹۹ درصد روزهای سال
۲/۳۳	دسترسی مناسب به مدارس باکیفیت در سطح شهر
۳	داشتن معابر تمیز و مناسب (اعم جنس و هم‌عرض معابر)
۲/۶۷	داشتن مساحت مناسب خانه‌ها (اکثر خانه‌ها ویلایی است)
۲	داشتن پارکینگ مناسب برای هر خانواده به‌صورت تقریبی
امتیاز	نقاط ضعف
۱/۶۷	کمبود فضای ورزشی برای جوانان و کمبود امکانات ورزشی (پایین بودن سرانه ورزشی)
۳	کمبود حمل‌ونقل عمومی در سطح شهر (نداشتن ناوگان حمل‌ونقل عمومی اتوبوسی)
۳	تجمع اماکن خرید و در دسترس نبودن برای عموم
۲	کمبود امکانات برای دفع آب‌های سطحی
۲/۶۷	کم بودن مکان‌های تفریحی برای گذران اوقات فراغت
امتیاز	فرصت‌ها
۱	وجود معادن سنگ (سرانه حق شهرستان برای خدمات عمومی شهر)
۱	وجود فرهنگ غنی در شهرستان (موسیقی شرق خراسان)
۳/۳۳	ایجاد حمل‌ونقل عمومی (اسنپ و تپسی و...)
۲/۶۷	استقبال مردم از بخش خصوصی برای خدمات عمومی در سطح شهر
۲/۶۷	دسترسی آسان به کوه (برای ایجاد ورزش‌های کوهستانی)
امتیاز	تهدیدها
۲	عدم همکاری بسیاری از ارگان‌های دولتی و آموزش‌های عمومی
۱	وجود آلودگی‌های روزافزون معادن سنگ‌آهن (آلودگی آب‌وهوایی)
۱	کمبود آب و خشک‌سالی در سطح شهرستان و شهر خواف
۱	زیرساخت‌های نامناسب حمل‌ونقل جاده‌ای (تصادفات و مرگ‌ومیر بالا)
۳	نداشتن پیست موتورسواری در نتیجه (تصادفات در سطح شهر و مرگ‌ومیر بالا)

با توجه به محاسبات به‌عمل‌آمده در طیف لیکرت که به هر کدام از ضعف‌ها، قوت‌ها، تهدیدها و فرصت‌ها از ۱ تا ۵ یعنی ۱ برابر با خیلی زیاد و ۵ برابر با خیلی کم توسط خبره‌ها نمره داده‌شده است که می‌توان به‌صورت بیان کرد:

در بین نقطه قوت‌ها (S) شاخص: داشتن معابر تمیز کمترین نمره با ۳ یعنی (متوسط) دارا است و داشتن هوای پاک در ۹۹ درصد سال بالاترین امتیاز یعنی ۱ (خیلی زیاد) دارا است.

در بین نقطه‌ضعف‌ها (S) شاخص: کمبود فضای ورزشی برای جوانان و کمبود امکانات ورزشی (پایین بودن سرانه ورزشی) کمترین نمره یعنی ۱/۶۷ یا به عبارتی (خیلی زیاد) و تجمع اماکن خرید و در دسترس نبودن برای عموم دارای بیشترین یعنی ۳ یا به عبارتی (متوسط) دارا است.

در بین فرصت‌ها (O) شاخص: وجود معادن سنگ (سرانه حق شهرستان برای خدمات عمومی شهر) کمترین نمره یعنی ۱ یا به عبارتی (خیلی زیاد) که فرصت برتر شهرستان و به عبارتی مهم است را دارا است و ایجاد حمل‌ونقل عمومی (اسنپ و تپسی و...) بیشترین نمره یعنی ۳/۳۳ و یا به عبارتی (متوسط) است که یعنی دارای فرصت چندانی به دلایلی نیست.

در بین تهدیدها (T) شاخص: وجود آلودگی‌های روزافزون معادن سنگ‌آهن (آلودگی آب‌وهوایی) یعنی ۱ یا به عبارتی (خیلی زیاد) است که خطر و تهدید مهم و نزدیک برای عموم مردم است و نداشتن پیست موتورسواری در نتیجه (تصادفات در سطح شهر و مرگ‌ومیر بالا) یعنی ۳ یا به عبارتی (متوسط) تهدیدی به آن صورت نسبت به آلودگی هوا برای مردم و از نظر خبرگان به حساب نمی‌آید.

محاسبات انجام‌گرفته امتیازات نهایی چهار مقوله نقاط ضعف، نقاط قوت، فرصت‌ها و تهدیدها به شرح زیر است:

$$S:2/2 \quad W:2/468 \quad O:2/134 \quad T:1/6$$

پس بنابراین نقاط ضعف در شهر خواف نسبت به نقاط قوت بیشتر هستند، اما فرصت‌های موجود بر عوامل تهدیدکننده نیز بیشتر هستند.

بر این اساس ما چهار راهبرد به شکل زیر پیشرو داریم:

- راهبردهای رقابتی /تهاجمی: (SO) بر نقاط قوت درونی و فرصت‌های بیرونی تمرکز دارد.
- راهبردهای تنوع‌بخشی ST: بر نقاط قوت درونی و تهدیدهای بیرونی متمرکز است.
- راهبردهای بازنگری: (WO) ضمن تأکید بر نقاط ضعف درونی، سعی بر بهره‌گیری از فرصت‌های بیرونی در جهت رفع نقاط ضعف است.

- راهبردهای تدافعی (WT): برای مقابله با ضعف‌های درونی و تهدیدهای بیرونی ارائه می‌شود.

امتیازات نهایی چهار مقوله نقاط ضعف، نقاط قوت، فرصت‌ها و تهدیدها، امتیاز هر کدام از راهبردهای ذکرشده به شکل زیر است:

$$SO: 2/2+2/134=4/334 \quad ST:2/2+1/6=3/8$$

$$WO: 2/468+2/134=4/608 \quad WT: 2/468+1/6=4/068$$

با بررسی نتایج به این نتیجه رسیدیم که عدد ۴/۶۰۸ بزرگ‌تر بوده و باید از راهبردهای بازنگری (WO) استفاده کنیم و در برنامه‌ریزی‌های ناحیه‌ای از این راهبرد استفاده کنیم.

راهبردها

جدول ۸. ارائه راهبرد (نقاط ضعف)

مؤلفه توان سنجی	شرح راهبرد
W1 W5	ایجاد پیست موتورسواری و ارتقای اماکن تفریحی به‌وسیله سرانه‌ای که از معادن برای شهرستان خواف توسط فرمانداری گرفته می‌شود
W2 W4	دادن حمل‌ونقل عمومی (ناوگان اتوبوس‌رانی عمومی) به بخش خصوصی در شهر خواف برای دسترسی عموم به حمل‌ونقل عمومی و سپردن دفع و کنترل آب‌های سطحی نیز به بخش خصوصی
W3	برنامه‌ریزی دقیق برای مکان‌گزینی اماکن خرید در سطح شهر برای دسترسی همه عموم مردم

جدول ۹. ارائه راهبرد (فرصت‌ها)

مؤلفه توان سنجی	شرح راهبرد
O1 O2	وجود معادن غنی سنگ آهن یعنی وجود سرمایه و سرمایه‌گذاری، وجود این منابع خدادادی می‌تواند با استفاده از حق شهرستان خواف از این معادن به توسعه شهر و رفع مشکلات از قسمت سهم از درآمد این معادن باشد، وجود فرهنگ غنی نیز باعث آمدن سرمایه به شهر می‌کند از راه‌های همچون گردشگری و خرید صنایع دستی.
O3 O5	خواف فرصت ایجاد حمل‌ونقل عمومی از جمله تاکسی بی‌سیم و اسنپ و... را دارا است چراکه به دلیل افزایش روزافزون جمعیت این شهرستان نیاز مبرم عموم است، از دیگر نمودها و منابع طبیعی خدادادی در این شهر دسترسی آسان و نزدیک به کوه است که می‌توان برای ورزش‌های کوهنوردی و محل گذران اوقات فراغت از آن‌ها به نحو درست و مدیریت شده استفاده کرد.
O4	به دلیل کمبود منابع مالی شهرداری و ناتوان ماندن از ارائه درست خدمات عمومی مردم از بخش خصوصی برای ایجاد خدمات عمومی یقیناً استقبال خواهند کرد و خواف بستر مناسب برای سرمایه‌گذاری در بخش خدمات عمومی به وسیله سرمایه‌گذاران بخش خصوصی خواهد بود.

ارزیابی راهبردها با استفاده از ماتریس راهبردی کمی (QSPM)

در این مرحله امتیاز جذابیت برای هر یک از راهبردها به شرح زیر تعیین گردید:

جذاب نیست = امتیاز ۱

تا حدودی جذاب است = امتیاز ۲

در حد قابل قبول جذاب است = امتیاز ۳

بسیار جذاب است = امتیاز ۴

محاسبات انجام شده نتایج زیر به دست آمد:

جدول ۱۰. امتیاز جذابیت راهبرد (نقاط ضعف)

راهبرد	امتیاز جذابیت راهبرد
ایجاد پیست موتورسواری و ارتقای اماکن تفریحی به وسیله سرانه‌ای که از معادن برای شهرستان خواف توسط فرمانداری گرفته می‌شود	۲/۶۷
دادن حمل‌ونقل عمومی (ناوگان اتوبوس‌رانی عمومی) به بخش خصوصی در شهر خواف برای دسترسی عموم به حمل‌ونقل عمومی و سپردن دفع و کنترل آب‌های سطحی نیز به بخش خصوصی	۴
برنامه‌ریزی دقیق برای مکان‌گزینی اماکن خرید در سطح شهر برای دسترسی همه عموم مردم	۲/۳۳

جدول ۱۱. امتیاز جذابیت راهبرد (فرصت‌ها)

راهبرد	امتیاز جذابیت راهبرد
وجود معادن غنی سنگ آهن یعنی وجود سرمایه و سرمایه‌گذاری، وجود این منابع خدادادی می‌تواند با استفاده از حق شهرستان خواف از این معادن به توسعه شهر و رفع مشکلات از قسمت سهم از درآمد این معادن باشد، وجود فرهنگ غنی نیز باعث آمدن سرمایه به شهر می‌کند از راه‌های همچون گردشگری و خرید صنایع دستی.	۴
خواف فرصت ایجاد حمل‌ونقل عمومی از جمله تاکسی بی‌سیم و اسنپ و... را دارا است چراکه به دلیل افزایش روزافزون جمعیت این شهرستان نیاز مبرم عموم است، از دیگر نمودها و منابع طبیعی خدادادی در این شهر دسترسی آسان و نزدیک به کوه است که می‌توان برای ورزش‌های کوهنوردی و محل گذران اوقات فراغت از آن‌ها به نحو درست و مدیریت شده استفاده کرد.	۳
به دلیل کمبود منابع مالی شهرداری و ناتوان ماندن از ارائه درست خدمات عمومی مردم از بخش خصوصی برای ایجاد خدمات عمومی یقیناً استقبال خواهند کرد و خواف بستر مناسب برای سرمایه‌گذاری در بخش خدمات عمومی به وسیله سرمایه‌گذاران بخش خصوصی خواهد بود.	۳

راهبردها، سیاست‌ها و راهکارها

جدول ۱۲. سیاست‌ها، راهبردها و راهکارها

سیاست	راهبرد	راهکارها	مؤلفه توان سنجی
افزایش سرانه ورزشی	احداث مکان‌های ورزشی (باشگاه، ورزشگاه، استخر، زمین چمن و...)	اختصاصی زمین‌های بلااستفاده شهرداری به اداره ورزش و سرانه‌های ورزشی، مزایده ساخت مکان‌های ورزشی	S1 S5 W1 W5 O1 O5 T5
افزایش امکانات تفریحی در سطح شهر برای عموم	احداث پارک، شهربازی، مراکز خرید و...	واگذاری ساخت‌وساز مکان‌های تفریحی به شرکت‌های خصوصی، مطالعه و مکان‌گزینی درست برای مکان‌های تفریحی برای دسترسی آسان برای مردم	W5 O2 O4 S2
افزایش زیرساخت برای دفع آب‌های سطحی	ورود بخش خصوصی و ساخت زیرساخت‌هایی مانند طرح (اگو)، اختصاصی بودجه از ردیف سرانه حق شهرستان از معادن برای افزایش زیرساخت‌ها	خرید قسمتی از لوازم و تجهیزات برای افزایش زیرساخت‌ها برای دفع آب‌های سطحی، استفاده از مهندسین خبره کار	S3 W4 O1 O4 T1
افزایش سرانه فرهنگی (مکان‌های فرهنگی)	بررسی مکان‌گزینی مناسب برای ایجاد مکان‌های فرهنگی موردنیاز برخی محلات خاص، اهدایی و وقف خانه و زمین‌هایی برای مکان‌های فرهنگی، ایجاد کلاس‌های مهارتی برای مددجویان و...	ایجاد کلاس‌های مختلف در محلات مختلف چه در مساجد، مدارس و پیش‌دبستانی‌ها، ایجاد سرا محله‌ها، برگزاری مسابقات بین محلات	S1 S2 S3 S5 W5 O2 O4 T1
ایجاد حمل‌ونقل عمومی (ناوگان اتوبوس‌رانی)	ورود بخش خصوصی کنار معاونت حمل‌ونقل شهرداری	ایجاد ایستگاه‌های اتوبوس‌رانی در مکان‌های که دسترسی آسان وجود دارد، گذاشتن ون‌های کوچک برای ارزیابی اولیه	S3 S5 W2 W3 O1 O3 T1 T4

بحث

این پژوهش جامع با بهره‌گیری از چارچوب تحلیلی - راهبردی تلفیقی و با کاربرد نظام‌مند مدل‌های SWOT و QSPM، در پی تدوین راهبردهای عملیاتی برای ارتقای شاخص‌های کیفیت زندگی در شهر خواف بوده است. یافته‌های تحقیق به‌وضوح نشان می‌دهد که رویکرد تحلیلی اتخاذشده در این مطالعه، نه‌تنها امکان شناسایی دقیق و نظام‌مند عوامل داخلی و خارجی مؤثر بر توسعه شهری را فراهم می‌آورد، بلکه زمینه را برای اولویت‌بندی علمی راهبردها در شرایط پیچیده شهری با در نظرگیری کلیه ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و محیط‌زیستی مهیا می‌سازد. این مدل راهبردی می‌تواند به‌عنوان چارچوبی کارآمد در فرایند برنامه‌ریزی و تصمیم‌سازی مدیران و سیاست‌گذاران محلی مورد استفاده قرار گیرد.

بر اساس تحلیل‌های عمیق انجام شده through مدل SWOT، شهر خواف در حالی از نقاط قوت متعددی برخوردار است که هم‌زمان با چالش‌های ساختاری عمیقی نیز روبرو می‌باشد. ازجمله مهم‌ترین نقاط قوت می‌توان به وجود اراضی بااستعداد شهری باقابلیت تبدیل به قطب‌های توسعه پایدار، توانایی بالقوه در جذب سرمایه‌گذاری بخش خصوصی با توجه به موقعیت جغرافیایی ویژه و ارتباط با مرزهای بین‌المللی، و همچنین سرمایه اجتماعی بالا و مشارکت‌پذیری قابل توجه جامعه محلی اشاره نمود. این در حالی است که نقاط ضعف ساختاری شامل کمبودهای زیرساختی در زمینه خدمات پایه شهری، وابستگی به منابع درآمدی ناپایدار و فقدان نظام مالی یکپارچه شهری، ناکارآمدی سیستم‌های مدیریت پسماند و فاضلاب، و کمبود شدید فضاهای عمومی و recreational می‌باشد.

در بعد فرصت‌ها و تهدیدهای خارجی، می‌توان به موقعیت استراتژیک شهر در زمینه مبادلات مرزی، امکان توسعه گردشگری فرهنگی-تاریخی، و پتانسیل بالای توسعه کشاورزی پایدار به عنوان فرصت‌های کلیدی اشاره کرد. در مقابل، تهدیدهایی همچون تغییرات اقلیمی و کاهش منابع آبی، نوسانات اقتصادی ملی و بین‌المللی، و فشارهای جمعیتی ناشی از مهاجرت از مناطق پیرامونی، ازجمله چالش‌های پیش‌روی توسعه پایدار شهری در خواف محسوب می‌شوند.

کاربست مدل Quantitative Strategic Planning Matrix (QSPM) در این پژوهش نشان داد که راهبردهای کلان زیر دارای بالاترین اولویت در برنامه‌ریزی توسعه شهری خواف می‌باشند:

راهبرد اول: استقرار نظام مدیریت یکپارچه منابع آبی با محوریت توسعه سامانه‌های مدرن جمع‌آوری و بازیافت آب‌های سطحی، اجرای پروژه‌های آبخیزداری و تغذیه مصنوعی سفره‌های زیرزمینی، و استقرار سیستم‌های پایش هوشمند مصرف آب. این راهبرد با توجه به شرایط بحرانی منابع آبی در منطقه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

راهبرد دوم: توسعه مشارکت بخش خصوصی از طریق ایجاد zones اقتصادی ویژه با مشوق‌های مالیاتی، استقرار نظام تضمین سرمایه‌گذاری در پروژه‌های زیرساختی، و توسعه مدل‌های نوین مشارکت عمومی-خصوصی. این راهبرد با توجه به محدودیت منابع مالی شهرداری و دولت از جایگاه خاصی برخوردار است.

راهبرد سوم: بهینه‌سازی نظام مدیریت شهری با محوریت استقرار سامانه یکپارچه اطلاعات جغرافیایی (GIS)، توسعه نظام هوشمند پایش و ارزیابی پروژه‌های شهری، و ایجاد پایگاه داده‌های جامع شهری. این راهبرد زمینه‌ساز تحول در نظام حکمروایی شهری خواهد بود.

نتیجه‌گیری

از منظر سیاست‌گذاری، نتایج این پژوهش بر ضرورت برنامه‌ریزی جامع، یکپارچه و داده محور با مشارکت فعال ذی‌نفعان محلی برای دستیابی به توسعه پایدار شهری تأکید دارد. این رویکرد نه تنها به افزایش رفاه و رضایت شهروندان منجر می‌شود، بلکه موجب ارتقای سرمایه اجتماعی، افزایش انسجام محلی و کاهش آسیب‌پذیری‌های محیطی و اجتماعی خواهد شد. همچنین، یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که بهبود کیفیت زندگی در شهر خواف نیازمند نگاهی چندبعدی و آینده‌نگر است که فراتر از دیدگاه صرفاً کالبدی و فیزیکی، ابعاد اجتماعی، اقتصادی و محیطی توسعه را به صورت یکپارچه دربر گیرد.

با توجه به محدودیت‌های موجود در دسترسی به داده‌های دقیق مکانی و زمانی، برای مطالعات آتی، انجام پژوهش‌های longitudinal برای سنجش پایداری راهبردها، به کارگیری مدل‌های دینامیکی برای شبیه‌سازی سناریوهای توسعه، و انجام مطالعات تطبیقی با شهرهای مشابه در سطح منطقه‌ای پیشنهاد می‌شود. همچنین، بررسی دقیق‌تر مکانیزم‌های اجرایی و نهادهای نظارتی برای تضمین اجرای موفق راهبردها می‌تواند موضوع پژوهش‌های آینده باشد.

در خاتمه، می‌توان اذعان داشت که شهر خواف در آستانه تحولی تاریخی قرار دارد که می‌تواند با بهره‌گیری از ظرفیت‌های بومی و به‌کارگیری راهبردهای علمی ارائه‌شده در این پژوهش، به الگویی برای توسعه پایدار شهری در مناطق مشابه تبدیل گردد. موفقیت در این مسیر مستلزم عزم جدی مدیران، مشارکت فعال شهروندان، به‌کارگیری رویکردهای نوین در مدیریت شهری، و توجه هم‌زمان به همه ابعاد توسعه پایدار می‌باشد. اجرای موفقیت‌آمیز راهبردهای پیشنهادی می‌تواند ضمن ارتقای شاخص‌های کیفیت زندگی، زمینه را برای تبدیل خواف به شهری پایدار، resilient و تاب‌آور در برابر چالش‌های آینده فراهم نماید.

حامی مالی

این اثر حامی مالی نداشته است.

سهم نویسندگان در پژوهش

نویسندگان در تمامی مراحل و بخش‌های انجام پژوهش سهم برابر داشتند.

تضاد منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند هیچ‌گونه تضاد منافی در رابطه با نویسندگی و یا انتشار این مقاله ندارند.

تقدیر و تشکر

بدین‌وسیله از تمام کسانی که در مراحل مختلف تحقیق، تحلیل، تدوین و نگارش ما را یاری کردند، تقدیر و سپاسگزاری می‌شود.

منابع

- ابولی‌فرد، ادریس. (۱۴۰۰). *ارزیابی شاخص‌های کیفیت زندگی شهری با تأکید بر اصول و معیارهای شهر زیست‌پذیر (مورد مطالعه: شهر بوشهر)*. پایان‌نامه دوره کارشناسی‌ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری به راهنمایی محمد غلامی، غلامرضا امینی نژاد، دانشگاه پیام‌نور مرکز بوشهر.
- ایامی، محمد. (۱۴۰۳). *آینده‌پژوهی تحولات فضایی جمعیت کلان‌شهر تهران در افق ۱۴۳۰*. پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری به راهنمایی سرکار خانم دکتر فرزانه ساسان پور، دانشکده علوم جغرافیایی، دانشگاه خوارزمی، تهران.
- اسکوئی ارس، علی و حکیمی، هادی (۱۴۰۰)، *سنجش شاخص‌های سرزندگی شهری در سکونتگاه‌های غیررسمی (مطالعه موردی: سیلاب قوشخانه تبریز)*. پژوهش‌های جغرافیایی برنامه‌ریزی شهری، ۹ (۱)، ۱۶۳-۱۴۳.
- بندرآباد، علیرضا و احمدی‌نژاد، فرشته (۱۳۹۳). *ارزیابی شاخص‌های کیفیت زندگی با تأکید بر اصول شهر زیست‌پذیر در منطقه ۲۲ تهران*. مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۵ (۱۶)، ۷۴-۵۵.
- جاجرمی، کاظم و کلتی، ابراهیم (۱۳۸۵). *سنجش وضعیت شاخص‌های کیفیت زندگی در شهر از نظر شهروندان مطالعه موردی: گنبد قابوس*. مجله توسعه و جغرافیا، ۱۸-۵.
- حکمت‌نیا، حسن و موسوی، میرنجف. (۱۴۰۰). *کاربرد مدل‌های تصمیم‌گیری در برنامه‌ریزی شهری*. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).
- خلیلی، سکینه (۱۳۹۱). *سنجش کیفیت زندگی در شهر کرمان*. پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری به راهنمایی دکتر محمود غدیری، دانشگاه پیام نور یزد.
- رضوانی، محمدرضا و منصوریان، حسین (۱۳۸۶). *سنجش کیفیت زندگی: بررسی مفاهیم، شاخص‌ها، مدل‌ها و ارائه مدل پیشنهادی برای نواحی روستایی*. فصلنامه روستا و توسعه، ۱۱ (۳)، ۶-۷.

زیاری، کرامت‌الله. (۱۴۰۲). *مبانی برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای*. چاپ بیست و پنجم. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

سعیدی، امجد. (۱۳۹۲). *ارزیابی شاخص‌های کیفیت زندگی با رویکرد زیست‌پذیری شهری*. پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد شهرسازی، گرایش: طراحی و برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای. به راهنمایی علیرضا بندرآباد، نصیر سلامی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکز.

شماعی، علی؛ فرجی ملایی، امین؛ عظیمی، آزاده و هاتفی، مریم (۱۳۹۱). تحلیل نابرابری شاخص‌های کیفیت زندگی در سطح محلات شهر بابلسر. *فصلنامه علمی - پژوهشی انجمن جغرافیایی ایران*، ۱۰ (۳۳)، ۲۵۳-۲۸۰.

ضرابی، اصغر؛ رزم‌پوری، علی‌اکبر؛ علیزاده اصل، جبار و نوری، محمد (۱۳۹۳). *سنجش و ارزیابی شاخص کیفیت زندگی در شهرهای متوسط اندام (نمونه مورد مطالعه: شهر یاسوج)*. *مجله برنامه‌ریزی فضایی (جغرافیا)*، ۴ (۳)، ۱۵-۳۶.

عنبری، موسی (۱۳۸۸). بررسی تحولات کیفیت زندگی در ایران (۱۳۶۵ تا ۱۳۸۵). *مجله توسعه روستایی*، ۱ (۲)، ۱۵۳-۱۵۴.

غلامی فاردقی، حسین (۱۳۹۰). *ارزیابی شاخص‌های کیفیت زندگی شهری تربت‌حیدریه*. پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری به راهنمایی غلامعلی خمر، اکبر کیانی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه زابل.

فرجی ملایی، امین؛ زیاری، کرامت اله و عظیمی، آزاده (۱۳۹۰). تحلیل ابعاد کیفیت زندگی در نواحی شهری ایران. *نشریه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری*، ۱ (۲)، صص ۱-۱۶.

قربانی، رسول؛ اسکوئی ارس، علی و طهماسبی مقدم، حسین (۱۴۰۱). بررسی رضایت‌مندی از کیفیت زندگی شهری در سکونتگاه‌های غیررسمی (مطالعه موردی: محله یوسف‌آباد تبریز). *مجله مهندسی جغرافیایی سرزمین*، ۶ (۲)، ۸۱۷-۸۳۴.

قربانی، رسول؛ اسکوئی ارس، علی و روستایی، شهرپور. (۱۴۰۳). *سنجش و ارزیابی کیفیت زندگی شهری و رضایت‌مندی از آن در سکونتگاه‌های غیررسمی شمال تبریز (مطالعه موردی: محله احمدآبادی)*. *فصلنامه علمی نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی*، ۱۶ (۲)، ۱۵۳-۱۲۶.

فلاحی‌زاده، لیلا. (۱۳۹۵). *تحلیل شاخص‌های کیفیت زندگی شهری در بندرعباس*. پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، به راهنمایی ناهید سجادیان، مرتضی نعمتی، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید چمران اهواز.

لطفی، صدیقه. (۱۳۸۸). *مفهوم کیفیت زندگی شهری: تعریف، ابعاد و سنجش آن در برنامه‌ریزی شهری*. *فصلنامه علمی پژوهشی جغرافیای انسانی*، ۱ (۴)، ۷۴-۷۴.

لطفی، صدیقه. (۱۳۸۸). *مفهوم کیفیت زندگی شهری: تعاریف، ابعاد و سنجش آن در برنامه‌ریزی شهری*. *نشریه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی (جغرافیای انسانی)*، ۱ (۴)، ۸۰-۶۵.

مرادی، محسن. (۱۳۹۳). *مقایسه شاخص‌های کیفیت زندگی در محلات شمیران نو و تهران پارس غربی*. پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری به راهنمایی اکبر پرهیزگار، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکز.

References

- Abolifard, E. (2021). *Assessment of urban quality of life indicators with emphasis on livable city principles and criteria (Case study: Bushehr)* [Master's thesis, Payame Noor University, Bushehr]. [in Persian]
- Anbari, M. (2009). Investigating changes in quality of life in Iran (1986 to 2006). *Rural Development Journal*, 1(2), 153-154. [in Persian]
- Ayami, M. (2024). *Futures studies of spatial population changes in Tehran metropolis in the horizon of 2051* [Master's thesis, Kharazmi University, Tehran]. [in Persian]
- Bandarabad, A., & Ahmadi Nejad, F. (2014). Evaluating quality of life indicators with emphasis on livable city principles in District 22 of Tehran. *Urban Research and Planning Journal*, 5(16), 55-74. [in Persian]

- Eskouei Ars, A., & Hakimi, H. (2021). Measuring urban vitality indicators in informal settlements (Case study: Silab Ghoshkhaneh, Tabriz). *Urban Planning Geography Research*, 9(1), 143-163. [in Persian]
- Fallahizadeh, L. (2016). *Analysis of urban quality of life indicators in Bandar Abbas* [Master's thesis, Shahid Chamran University of Ahvaz]. [in Persian]
- Faraji Mollaei, A., Ziari, K., & Azimi, A. (2011). Analysis of quality of life dimensions in urban areas of Iran. *Urban Research and Planning Journal*, 1(2), 1-16. [in Persian]
- Gholami Fardaghi, H. (2011). *Assessment of urban quality of life indicators in Torbat-e Heydarieh* [Master's thesis, University of Zabol]. [in Persian]
- Ghorbani, R., Eskouei Ars, A., & Rostaei, S. (2024). Measuring and evaluating urban quality of life and satisfaction in informal settlements of northern Tabriz (Case study: Ahmadabadi neighborhood). *Scientific Quarterly of New Attitudes in Human Geography*, 16(2), 126-153. [in Persian]
- Ghorbani, R., Eskouei Ars, A., & Tahmasbi Moghaddam, H. (2022). Investigating satisfaction with urban quality of life in informal settlements (Case study: Yousefabad neighborhood, Tabriz). *Geographical Engineering of the Land Journal*, 6, 817-834. [in Persian]
- Hekmatnia, H., & Mousavi, M. (2021). *Application of decision-making models in urban planning*. SAMT. [in Persian]
- Jajarmi, K., & Kolateh, E. (2006). Assessing the status of quality of life indicators in the city from the perspective of citizens: Case study of Gonbad-e Qabus. *Development and Geography Journal*, 5-18. [in Persian]
- Khalili, S. (2012). *Measuring quality of life in Kerman city* [Master's thesis, Payame Noor University, Yazd]. [in Persian]
- Lotfi, S. (2009a). The concept of urban quality of life: Definition, dimensions, and its measurement in urban planning. *Scientific-Research Quarterly of Human Geography*, 1(4), 73-74. [in Persian]
- Lotfi, S. (2009b). The concept of urban quality of life: Definitions, dimensions, and its measurement in urban planning. *New Attitudes in Human Geography (Human Geography)*, 1(4), 65-80. [in Persian]
- Moradi, M. (2014). *Comparison of quality of life indicators in Shamiran Nou and West Tehranpars neighborhoods* [Master's thesis, Islamic Azad University, Central Tehran Branch]. [in Persian]
- Rezvani, M. R., & Mansourian, H. (2007). Measuring quality of life: Review of concepts, indicators, models, and presenting a proposed model for rural areas. *Rural and Development Quarterly*, 11(3), 6-7. [in Persian]
- Saeedi, A. (2013). *Assessment of quality of life indicators with an urban livability approach* [Master's thesis, Islamic Azad University, Central Tehran Branch]. [in Persian]
- Shamaee, A., Faraji Mollaei, A., Azimi, A., & Hatefi, M. (2012). Analysis of inequality in quality of life indicators in the neighborhoods of Babolsar. *Scientific-Research Quarterly of the Geographical Society of Iran*, 10(33), 253-280. [in Persian]
- Simon, H. A. (1996). *The Sciences of the Artificial* (3rd ed.). Cambridge, MA: MIT Press.
- Zarrabi, A., Razmpouri, A. A., Alizadeh Asl, J., & Nouri, M. (2014). Measuring and evaluating quality of life indicators in medium-sized cities (Case study: Yasuj). *Spatial Planning (Geography) Journal*, 4(3), 15-36. [in Persian]
- Ziari, K. (2023). *Foundations of urban and regional planning* (25th ed.). University of Tehran Press. [in Persian]